

Lektio

Salla Tuomola

Hyvä, katala vastajulkisuus

Populistisen vastamedian julkisen puhuttelun tavat maahanmuutto- ja pakolaiskeskustelussa

Sanat ovat valtaa. Harmittomilta vaikuttavat sanat eivät ole koskaan neutraaleja, sillä ne kertovat mielipiteemme ja ohjaavat myös lukijoiden ja kuulijoiden mielikuvia. Sanat ovat valtaa, koska ne rakentavat todellisuuttamme tietynlaiseksi. Aiheesta kirjoitti taannoin Ylen kielenhuoltaja Riitta Hyvärinen (2023) RARE Median Vieraskynä-tekstissään, jossa hän kiinnitti huomiota toimittajien valtaan sanankäyttäjänä. Erityisen paljon valtaa on sanoja julkisesti työkseen käyttävillä, kuten juuri toimittajilla. Toimittajien tekemät sanavalinnat rakentavat maailmaa ja yhteiskuntaa, jossa me elämme. Ei siis ihme, että toimittajien auktoriteettiasemaa tiedonvälittäjinä ja luotettavan tiedon määrittäjinä on pyritty heikentämään erityisesti niinä aikoina, jolloin yhteiskunnassa on vallinnut jonkinlainen muutos- tai kriisitila.

Tutkimuksessa (Carlson 2017, 40; Waisbord 2018, 1873) on todettu, että ihmisten kehittyneet digitaaliset valmiudet, kuten älypuhelimien tarkat kamerat, nopeat mobiiliyhteydet ja pääsy sisällönjakamiseen soveltuville alustoille, ovat avanneet oven erilaisille julkisille ulostuloille ja identiteetti yhteisöille. Näiden uusien toimijoiden käsitykset tiedosta ja totuudesta poikkeavat totutuista, journalismille ominaisista käsityksistä. Nykyään totuudessa on faktojen sijaan kyse pikemminkin siitä, miten yhteisöt tulkitsevat todellisuutta tietoa hankkiessaan ja ymmärtäessään (Waisbord 2018, 1873). Kuten hybridistä mediajärjestelmästä kirjoittanut Andrew Chadwick (2017, 4) on todennut, nykyisessä mediavälitteisessä julkisuudessa journalismin instituutio ei enää hallitse uutisten tuottamista, jakamista ja kuluttamista, vaan valta on niillä, jotka onnistuvat saamaan viestinsä tehokkaimmin perille.

Idea väitöskirjatutkimukseeni syntyi syksyllä 2015, kun palasin äitiyslomalta uutistoimittajan työhöni Turun Sanomiin. Tuolloin kävi nopeasti ilmi, että päivittäisessä toimitusarjessa jokin oli toisin kuin aiemmin. Lukijoiden palautetta tuli enemmän kuin mihin olin tottunut, ja se oli sävylltään kärkevämpää. Ihmiset vaikuttivat olevan hermostuneita ja peloissaan, ja usein palaute, aiheesta riippumatta, kääntyi turvapaikanhakijoihin. Toki palautteen antamista helpotti osaltaan teknologian kehitys: sähköpostin lähettäminen oli vaivatonta eikä maksanut mitään, ja myös ihmisten digitaidot olivat vuosien varrella

parantuneet. Vuonna 2015 tapahtui kuitenkin jotain muutakin, joka jätti pysyvästi jälkensä suomalaiseen keskustelukulttuuriin.

Moni muistaa varmasti vielä syksyn 2015, jolloin pitkään jatkuneet levottomuudet Lähi-idässä, eteläisessä Aasiassa ja eri puolilla Afrikkaa pakottivat yli 1,3 miljoona ihmistä lähtemään vaaralliselle matkalle hakeakseen turvapaikkaa Euroopasta. Kansainvaellus näkyi myös Suomessa: vuoden 2015 aikana maahamme saapui yli 32 000 ihmistä toiveenaan saada turvaa, kun aiempina vuosina 2000-luvulla määrä oli vaihdellut 1 500:n ja 6 000:n välillä. Mediassa ja politiikassa syksyn 2015 tapahtumista puhuttiin Euroopan pakolaiskriisinä. Käsitettä on kritisoitu, ja tutkimuksessa on esitetty, että täsmällisempää olisi puhua Euroopan solidaarisuuskriisistä tai pakolaisten vastaanottokriisistä.

Vuoteen 2015 mennessä verkkoon oli alkanut muodostua muun sisällön ohessa erilaisia sivustoja, blogeja ja foorumeita, joiden ylläpitäjät kokivat, etteivät he saaneet päivälehdissä ääntään kuuluviin, ainakaan sillä tavalla kuin olisivat halunneet. Internetin ja sen tarjoamien mahdollisuuksien vuoksi jokaiselle oli kuitenkin syntynyt mahdollisuus kertoa mielipiteensä lataamalla ajatuksensa verkkoon ja kierrättämällä niitä erilaisilla alustoilla. Erityisesti provokatiiviseen sävyyn esitetyt näkemykset keräsivät huomiota ja herättivät lukijoissa tunteita. Tämäntyyppistä sisältöä oli alettu jakaa sosiaalisen median kanavilla, joilla ihmiset kierrättivät linkkejä myös sellaisiin verkkojulkaisuihin kuin *Verkkomedia.org*, *Magneettimedia*, *MV-lehti* ja *Nykysuomi*, muutamia mainitakseni.

Muistan hämmästelleneeni toimittajakollegoideni kanssa julkaisujen rasistiseksi kokeamme tyyliä ja mutkat suoriksi vetäviä tulkintoja isoista kysymyksistä, kuten sairauksien hoidosta, ravintosuosituksista ja ilmastonmuutoksesta. Meille oli epäselvää, mitä nämä julkaisut olivat, kuka niiden sisällöistä vastasi ja erityisesti, mitkä niiden tarkoitusperät olivat. Viimeistään vuonna 2015 kävi selväksi, että kyseiset verkkojulkaisut ottivat maahanmuuttoon ja pakolaiskysymyksiin hyvin kielteisen kannan. Syyskuussa 2015 valtakunnallisiin otsikoihin nousi Hennalaan perustetun vastaanottokeskuksen porteilla sattunut välikohtaus, kun Ku Klux Klan -asuun pukeutunut nuorukainen oli vastaanottamassa turvapaikanhakijoita keskukseen kuljettanutta bussia. Kuva valkohuppuisesta miehestä levisi myös kansainvälisiin uutisiin ja teki rasismiin näkyväksi Suomessa. Suomalainen keskustelukulttuuri oli alkanut polarisoitua, ja pakolaisiin liittyvissä kysymyksissä vastakkaisia mielipiteitä edustivat itseään maahanmuuttokriitikoiksi kutsuneet ja monikulttuurisuuteen suvaitsevaisesti suhtautuneet. Maltillisemman kannan ottaneesta enemmistöstä puhuttiin tolkun ihmisinä. Pakolais- ja maahanmuuttokysymys muotoutui vedenjakajaksi kyseisten sivustojen ja journalistisen median välillä. Väitöstudiumuksessani tarkastelemani *MV-lehti* käsitteli maahanmuuttoaihetta julkaisemalla asioita, joista valtavirtamedia ei sen mukaan uutisoinut joko lainkaan tai teki sen vääristellen ja ainoastaan yksipuolisesta näkökulmasta. Noihin aikoihin *MV-lehti* oli suosionsa huipulla, ja kasvaneet lukijamäärät antoivat aihetta ajatella, että ihmiset alkoivat etsiä vaihtoehtoista tietoa turvapaikanhakijoista valtamedian uutisten rinnalle.

Tutkin väitöskirjassani populistisen vastamedian julkisen puhuttelun tapoja maahanmuutto- ja pakolaiskeskustelussa vuosina 2015–2017. Populistisella vastamedialla tarkoitan sellaisia maahanmuuttoteeman ympärille syntyneitä verkkojulkaisuja, jotka suhtautuvat kriittisesti journalistisen valtavirtamedian rakentamaan kuvaan todellisuudesta. Väitöskirjani tutkimusaineisto koostuu viidestä *MV-lehdessä* ja yhdestä *Breitbart London* -sivustolla julkaistusta uutistapauksesta, jotka ovat liitettävissä maahanmuutto- ja pakolaisteemaan ja joiden tekstejä ja kuvia analysoin. Tutkimukseni tuottaa työkaluja,

joiden avulla on mahdollista tunnistaa populistisen vastamedian käyttämiä tyyllisiä, retorisia ja ideologisia puhuttelutapoja. Nämä maahanmuuttopuheesta rajaamani julkisen puhuttelun tavat osoittavat, että populistinen tyyli levittää tehokkaasti polarisoivaa viestiä. Samansuuntaiset puhuttelutavat ovat tunnistettavissa sekä *MV-lehdessä* että yhdysvaltalaislähtöisessä *Breitbart London* -julkaisussa, joten voidaan puhua ylikansallisesta vaikuttamisen tavasta.

Mediassa ja tutkimuksessa tämäntyyppisistä julkaisuista on puhuttu disinformaatiota jakavana valemedian, jonka sisällöt tulisi jättää huomiotta (mm. Haasio, Ojaranta ja Mattila 2017; Vehkoo 2016). Mielestäni tällainen lähestymistapa yksinkertaistaa asiaa. Lisäksi *MV-lehti* ei suosionsa huippuvuosina 2015–2016 julkaissut varsinaisia vale uutisia. Sen jutut perustuivat suurelta osin valtamediassa alun perin julkaistuihin uutisiin, jotka julkaisu kehysti uudelleen niin, että juttujen sisältö sopi yksiin sen maahanmuuttovastaisen ideologian kanssa. Tällainen uudelleenkontekstualisoiminen ei muuta alkuperäisiä faktoja valheeksi. *MV-lehden* pakolais- ja maahanmuuttokeskustelun analyysissä kävi ilmi ennen kaikkea julkaisun reaktiivinen luonne: populistinen vastamedia ei voisi olla olemassa ilman valtamediaa, jota se kritisoi ja haastaa.

Maahanmuuttovastaisia julkaisuja tutkinut ruotsalainen Kristoffer Holt kollegoineen (2019, 860) esittää, että jos vastajulkaisuja tutkitaan vain normatiivisista lähtökohdista, rajoitetaan erilaisia empiirisiä mahdollisuuksia tutkia ilmiötä ja vastamedia on vaarassa jäädä teoreettisen kartoittamisen ulkopuolelle. Jos siis vastamedia kuitataan yksipuolisesti vale uutisia jakavaksi vihajulkaisuksi, sen mahdolliset vaikutukset julkiseen keskusteluun ja laajemmin koko mediavälitteiseen julkisuuteen voivat jäädä huomiotta. Mitä vaikutuksia tällaisilla marginaalisiksikin arvioiduilla sivustoilla voi olla? Esimerkiksi tutkijat Tuukka Ylä-Anttila, Gwenaëlle Bauvois ja Niko Pyrhönen (2019) havaitsivat, että populistisille vastamedioille tyypillinen rasistinen puhetyyli ja jatkuvaa kriisin kokemusta ylläpitävä kriisipuhe on omaksuttu erityisesti populistipuolueiden eduskuntapuheissa. Sieltä ne voivat siirtyä jokapäiväiseen puhetapaan ja keskustelukulttuuriin, jos tiedotusvälineet lainaavat sellaisenaan poliitikkojen puheita. Nykyisestä keskustelukulttuurista saa käsityksen vieraillemalla minkä tahansa verkkosivuston keskustelufoorumilla tai sosiaalisessa mediassa. Omalla nimellä kirjoitettujen kommenttien tyyli on usein sellainen, että kovin moni tuskin kehtaisi lausua niitä kasvotusten keskustelukumppanilleen.

Väitöskirjani vahvistaa aiempia tutkimushavaintoja, joiden mukaan populistinen vastamedia pyrkii heikentämään ihmisten luottamusta journalismiin (Noppari ja Hiltunen 2018: 241). Se moittii valtamediaa liberaalien ja vasemmistolaisten näkökulmien suosimisesta, kritiikin puutteesta valtaapitäviä kohtaan sekä ymmärtämättömyydestä tavallisten ihmisten elämästä. Populistinen vastamedia matkii journalistisen uutisen rakennetta ja ulkoasua lisätäkseen viestinsä uskottavuutta. Sen keskeinen viesti on, että valtamedia jollakin tavalla pimittää ja vääristelee tietoa tärkeistä yhteiskunnallisista aiheista (mm. Haller ja Holt 2019; Nygaard 2020). Kuten tutkimuksessa on todettu, kyse on siis erilaisista todellisuuskäsityksistä ja totuuskamppailusta. Jos ihmisillä ei ole yhteistä näkemystä siitä, miten tietoa ja faktoja tuotetaan, syntyy keskenään kilpailevia, erilaisille arvoille rakentuvia totuuksia. Näin totuudesta tulee vain yksi mahdollinen mielipide muiden joukossa. (Noppari ja Hiltunen 2018; Waisbord 2018.) Tätä totuuskamppailua populistinen vastamedia hyödyntää journalismia imitoimalla saadakseen viestinsä läpi.

Suomessa luottamus perinteisiin tiedotusvälineisiin on vielä verrattain korkea: Reuters-instituutin vuosittaisen uutisraportin (2022) mukaan 69 prosenttia vastaajista kertoo luottavansa uutismediaan. Mediateollisuuden aseman huononeminen näkyy kuitenkin myös Suomessa. Vuodesta 2008 alkanut maailmanlaajuinen laskusuhdanne on heikentänyt journalismin asemaa, kun mainostulot ovat pienentyneet, lukijat ovat lopettaneet tilauksiaan ja toimitukset ovat joutuneet vähentämään työntekijöitään. Journalismin on väitetty viihteellistyneen ja turvautuneen klikkiotsikoihin. Erityisesti populistipuolueet ja äärioikeiston liikkeet ovat osoittaneet epäluottamustaan valtamediaa kohtaan, mutta samansuuntainen eetos on nähtävissä aivan tavallisten kansalaisten mielipiteissä. Tein uutistoimittajan töitä viimeksi keväällä 2022 viimeistellesäni väitöskirjaani. Tuohon ajanjaksoon osui myös sairaanhoitajien lakko. Mediassa hoitajajärjestöjen ja työnantajapuolen työkiistasta kirjoitettiin laajalti, ja toisinaan huomio siirtyi myös sivuraiteille. Merkillepantavaa on, että hoitajaliitot väittivät työnantajan valehtelevan ja median toistavan sokeasti näitä valheita. Esimerkiksi työnantajan suojelutyön riittävyys liittyvät väitteet pystyttiin myöhemmin todistamaan paikkansapitäviksi, mutta mielikuvat puolueellisesta mediasta, joka kertoo vain valikoivan totuuden, jäivät elämään. Tämä esimerkki osoittaa, että populistiselle tyylille ominainen tapa väittää omaa todellisuuskäsitystään ainoaksi oikeaksi ja kaikkea muuta valheeksi on siirtynyt myös tavalliseen puheeseen.

Väitöskirjani tutkimusaineisto ajoittuu vuosiin 2015–2017, mutta siitä tekemiäni havainnot voidaan hyödyntää myös nykyisten ja tulevien yhteiskunnallisten kriisien ja murrosten aikana. Tutkimustulokseni lisäävät ymmärrystä siitä, miten populististen julkaisujen vaihtoehtoinen kertomus rakentuu virallisen tarinan kritiikiksi. Vuosien 2015–2016 pakolaisten tulon jälkeen populistista vastakkainasettelua suomalaisessa julkisessa keskustelussa ovat synnyttäneet koronapandemiaan, Ukrainan sotaan ja Nato-jäsenyyteen liittyvät kysymykset. Näiden uusien kriisien kautta on käynyt ilmi, että populistinen vastamedia toistaa niistä kertoessaan vastaavia julkisen puhuttelun tapoja kuin joita väitöskirjassani avaam. Työni tuottaa työkaluja havainnoida, miten populistisen vastamedian käyttämiä tyylillisiä, retorisia ja ideologisia puhuttelutapoja voidaan kriittisesti tunnistaa, sekä miten populistinen vastamedia synnyttää ja vahvistaa julkisen keskustelun polarisoitumista. Tällaisella kriittisellä tunnistamisella voi olla merkitystä tieteelliselle yhteisölle, kun arvioidaan julkisen keskustelun kahtiajakautumista ja vastakkainasetteluiden syntyä tulevissa kriisitilanteissa. Työstä voi olla hyötyä myös sellaiselle lukijalle, joka on päätenyt populistisen vastamedian äärelle esimerkiksi uteliaisuuttaan ja arvioi sen jakaman informaation luotettavuutta, puolueettomuutta ja todenmukaisuutta.

Tutkimukseni osoittaa, miten populistinen vastamedia ajaa liberaalidemokratian vastaista ajatusmaailmaa, jonka arvot ovat ristiriidassa perustuslaillisen oikeusvaltion ihanteiden ja niihin tukeutuvan journalismin kanssa. Tästä näkökulmasta katsottuna voi ymmärtää, miksi populistinen vastamedia pyrkii heikentämään ihmisten luottamusta demokraattiseen yhteiskuntajärjestelmään, jonka olemassaololle tutkittuun tietoon perustuva päätöksenteko ja journalistinen media ovat ensiarvoisen tärkeitä. Ongelmalliseksi *MV-lehden* ja sen kaltaisten julkaisujen julkisen puhuttelun tekee niiden syrjivä, polarisoiva ja rasistisuudessaan lainvastainen maailmankuva, joka on ristiriidassa liberaalidemokratian suvaitsevan ja monikulttuurisen arvomaailman kanssa.

Populistinen vastamedia asettuu journalismin vastavoimaksi ja haastaa samalla journalistisen median pohtimaan toimintatapojaan. Julkisen keskustelun polarisoitumisen ehkäisemiseksi myös journalistisella medialla on vastuullinen tehtävä. Keskeistä on pohtia, miten journalistinen valtavirtamedia voisi käsitellä populistisen vastamedian esiin tuomia kysymyksiä siten, että polarisoivat ja kärjistävät julkaisut eivät olisi niille ainut kanava. Journalismin itsereflektoinnin kannalta olisi myös hyvä pohtia, mitä vastamedia journalistisessa mediassa lopulta vastustaa. Vastarinta voi olla sisällöllistä, ideologista, poliittista tai institutionaalista. Voi myös ajatella, että populistisen vastamedian vastarinta kohdistuu yleisemmin koko journalistiseen instituutioon ja demokraattiseen yhteiskuntamalliin, jonka yhtenä peruspilarina vapaa journalismi toimii. Kuten esimerkiksi Juha Herkman (2011) on lausunut, ajatus journalistisesta mediasta terveen demokratian edellytyksenä saa vahvistusta, kun ajatellaan totalitaarisen järjestelmän halua rajoittaa sekä ilmaisun vapautta että journalistien toimintaa.

Perimmiltään kysymys on siitä, millaisessa yhteiskunnassa haluamme elää.

YTM Salla Tuomolan journalistiikan alan väitöskirja Hyvä, katala vastajulkisuus: Populistisen vastamedian julkisen puhuttelun tavat maahanmuutto- ja pakolaiskeskustelussa tarkastettiin Tampereen yliopiston informatioteknologian ja viestinnän tiedekunnassa 10.3.2023.

Kirjallisuus

- Carlson, Matt. 2017. *Journalistic Authority: Legitimizing News in the Digital Era*. New York: Columbia University Press.
- Chadwick, Andrew. 2017. *The Hybrid Media System: Politics and Power*. New York: Oxford University Press.
- Haasio, Ari, Anu Ojaranta ja Markku Mattila. 2017. "Valheen lähteillä – valemedian lähteistö ja sen luotettavuus." *Media & viestintä* 40 (3–4): 100–121.
<https://doi.org/10.23983/mv.67796>.
- Haller, André ja Kristoffer Holt. 2019. "Paradoxical populism: how PEGIDA relates to mainstream and alternative media." *Information, Communication & Society* 22 (12): 1665–1680.
<https://doi.org/10.1080/1369118X.2018.1449882>.
- Herkman, Juha. 2011. *Politiikka ja mediajulkisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Holt, Kristoffer, Tine Ustad Figenschou ja Lena Frischlich. 2019. "Key Dimensions of Alternative News Media." *Digital Journalism* 7 (7): 860–869.
<https://doi.org/10.1080/21670811.2019.1625715>.
- Hyvärinen, Riitta. 2023. "Sanat ovat valtaa – Kuinka huomioida moninaisuutta sanavalinnoilla?" Vieraskynä-teksti, *RARE Media*. Luettu 4.9.2023. <https://raremedia.fi/kenen-tietoo/>.
- Newman, Nic, Richard Fletcher, Craig T. Robertson, Kirsten Eddy ja Rasmus Kleis Nielsen (toim). 2022. *Digital News Report 2022*. Reuters Institute for the Study of Journalism. https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2022-06/Digital_News-Report_2022.pdf.
- Noppari, Elina ja Ilmari Hiltunen. 2018. "Populistinen vastamedia eliittejä haastamassa." Teoksessa *Media & populismi: Työkaluja kriittiseen journalismiin*, toimittaneet Mari. K. Niemi ja Topi Houni, 236–272. Tampere: Vastapaino.
- Nygaard, Silje. 2019. "The appearance of objectivity: how immigration-critical alternative media report the news." *Journalism Practice* 13 (10): 1147–1163.
<https://doi.org/10.1080/17512786.2019.1577697>.

- Vehkoo, Johanna. 2016. "Valheenpaljastaja-blogi: Varoituslista valemedioista – älä luota näihin sivustoihin." *Yle Uutiset*, 16.9.2016. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/09/16/valheenpaljastaja-varoituslista-valemedioista-ala-luota-naihin-sivustoihin>.
- Waisbord, Silvio. 2018. "Truth is what happens to news. On journalism, fake news, and post-truth." *Journalism Studies* 19 (13): 1866–1878. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2018.1492881>.
- Ylä-Anttila, Tuukka, Gwenaëlle Bauvois ja Niko Pyrhönen. 2019. "Politicization of Migration in the Countermedia Style: A Computational and Qualitative Analysis of Populist Discourse." *Discourse, context & media* 32 (100326): 1–8. <https://doi.org/10.1016/j.dcm.2019.100326>.